

УДК 339.9:631.1(477+571)**ХВИСТ Вікторія,**

кандидат історичних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри міжнародних відносин і
суспільних наук Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

vika_hv@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7449-8938>

МОШКОВСЬКИЙ Максим,

магістр 2 курсу
спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

hmsplss@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8607-2249>

**СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ
СПІВДРУЖНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

У статті розглянуто особливості формування та розвитку стратегічного партнерства України з країнами Співдружності Незалежних Держав у контексті забезпечення регіональної продовольчої безпеки. Визначено ключові напрями міждержавного співробітництва у сфері агропродовольчої політики, торгівлі, технологічного обміну та продовольчої стійкості. Проаналізовано вплив глобальних викликів – економічних криз, збройних конфліктів, кліматичних змін – на стан продовольчої безпеки в регіоні. Особливу увагу приділено ролі України як одного з провідних виробників та експортерів агропродовольчої продукції, а також її потенціалу у формуванні стабільних постачань продовольства на ринки країн Співдружності. Обґрунтовано необхідність розвитку партнерських механізмів, спрямованих на підвищення ефективності продовольчих систем, гармонізацію стандартів якості, удосконалення логістичної інфраструктури та розбудову спільних стратегічних резервів. Запропоновано пріоритетні напрями співпраці, серед яких: модернізація аграрного виробництва, створення спільних інвестиційних проєктів, посилення науково-технічного співробітництва, впровадження інновацій у сфері зберігання та переробки продукції. Доведено, що стратегічне

партнерство у продовольчій сфері сприятиме не лише економічному зростанню, а й зміцненню соціальної стабільності, розвитку сільських територій та забезпеченню сталого доступу населення до якісних харчових ресурсів. Результати дослідження мають практичне значення для формування державної політики України у сфері міжнародного агропродовольчого співробітництва та інтеграції у глобальну систему продовольчої безпеки.

Зроблено висновок про необхідність використання механізмів «м'якої сили» та дипломатії співпраці для зміцнення довіри та протидії впливу третіх країн, які прагнуть монополізувати продовольчі ринки регіону. Стратегічне партнерство у цій сфері має бути переорієнтоване з кількісних показників торгівлі на якісні параметри стійкості регіональної продовольчої системи.

Ключові слова: *Україна, Співдружність Незалежних Держав, продовольча безпека, агропродовольча політика, стратегічне партнерство, міжнародне співробітництво, аграрний сектор, продовольчий ринок, експорт агропродукції, продовольча стійкість, економічна інтеграція, регіональна безпека.*

STRATEGIC PARTNERSHIP OF UKRAINE WITH COMMONWEALTH COUNTRIES IN ENSURING FOOD SECURITY

The article examines the features of the formation and development of Ukraine's strategic partnership with the countries of the Commonwealth of Independent States in the context of ensuring regional food security. The key areas of interstate cooperation in the field of agri-food policy, trade, technological exchange and food sustainability are identified. The impact of global challenges – economic crises, armed conflicts, climate change – on the state of food security in the region is analyzed. Particular attention is paid to the role of Ukraine as one of the leading producers and exporters of agri-food products, as well as its potential in forming stable food supplies to the markets of the Commonwealth countries. The need to develop partnership mechanisms aimed at increasing the efficiency of food systems, harmonizing quality standards, improving logistics infrastructure and building joint strategic reserves is substantiated. Priority areas of cooperation are proposed, including: modernization of agricultural production, creation of joint investment projects, strengthening of scientific and technical cooperation, introduction of innovations in the field of storage and processing of products. It is proved that strategic partnership in the food sector will contribute not only to economic growth, but also to strengthening social stability, development of rural areas and ensuring sustainable access of the population to high-quality food resources. The results of the study have practical significance for the formation of state policy of Ukraine in the field of international agri-food cooperation and integration into the global food security system.

The conclusion is made about the need to use mechanisms of «soft power» and cooperation diplomacy to strengthen trust and counteract the influence of third

countries that seek to monopolize the food markets of the region. Strategic partnership in this area should be reoriented from quantitative indicators of trade to qualitative parameters of the sustainability of the regional food system.

Keywords: *Ukraine, Commonwealth of Independent States, food security, agri-food policy, strategic partnership, international cooperation, agricultural sector, food market, agricultural exports, food sustainability, economic integration, regional security.*

Постановка проблеми. Незважаючи на зміну геополітичних пріоритетів України після 2014 року, країни Співдружності (Центральна Азія, Кавказ, Молдова) залишаються критично важливими ринками для збуту значної частки української агропродовольчої продукції, а також потенційними партнерами у формуванні стабільних регіональних логістичних ланцюгів. Дослідження набуває особливої значущості в умовах глобальної продовольчої кризи, спричиненої військовою агресією РФ, яка суттєво порушила традиційні маршрути постачання й поставила під загрозу продовольчу безпеку країн-імпортерів, включаючи країни Співдружності.

Аналіз наукових публікацій. Проблематика продовольчої безпеки та міжнародного співробітництва у цій сфері активно досліджується як зарубіжними, так і українськими науковцями. У працях Е. Clay та С. Venson (2005) [1] розглянуто вплив кліматичних ризиків, зокрема посух, на економічну вразливість держав, що дозволяє оцінити роль адаптивної політики у зменшенні продовольчих загроз. Згідно з FAO (2022) [2] та HLPE (2017) [4], сучасні продовольчі системи потребують інтегрованого підходу, що поєднує безпеку харчування, раціональне використання ресурсів і зменшення харчових втрат. Ці документи визначають міжнародні стандарти формування політики продовольчої безпеки, що є актуальними для удосконалення української стратегії у взаємодії з країнами Співдружності. Аналітичні звіти Global Hunger Index (2023) [3] та World Food Programme (2023) [5] засвідчують, що основними глобальними загрозами продовольчій безпеці залишаються війни, кліматичні

зміни та економічна нестабільність. У цьому контексті міжнародне партнерство набуває стратегічного значення для забезпечення продовольчої стійкості.

Українські дослідники зосереджені на вивченні внутрішніх чинників продовольчої безпеки. Г. Н. Алішов (2017) [6] розкриває соціально-економічні фактори, що впливають на рівень продовольчої забезпеченості України, підкреслюючи важливість державного регулювання аграрного ринку. В. В. Антощенкова (2021) [7] акцентує увагу на інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств як ключовій умові підвищення ефективності аграрного виробництва.

У звіті В. М. Русана та Л. А. Жураковської (2023) [8] визначено сучасні тенденції та виклики для українського аграрного сектору, серед яких – потреба у зміцненні експортного потенціалу, розвитку міжнародного партнерства та створенні спільних продовольчих ініціатив із країнами СНД.

У сукупності ці дослідження створюють комплексну наукову базу для обґрунтування стратегічного партнерства України з країнами Співдружності у сфері продовольчої безпеки, де ключову роль відіграють інноваційні, економічні та екологічні підходи до формування спільної політики продовольчої стійкості.

Метою статті є комплексний аналіз динаміки, проблем та перспектив стратегічного партнерства України з країнами Співдружності (переважно СНД та асоційованими державами) у сфері забезпечення продовольчої безпеки як на національному, так і на регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу. На тлі глобальних викликів, пов'язаних із нестабільністю світових аграрних ринків, зміною клімату, зростанням геополітичної напруги та загрозами продовольчим ланцюгам, забезпечення продовольчої безпеки стає пріоритетом державної політики більшості країн. Для України, яка історично є одним із ключових аграрних гравців Євразійського регіону, питання інтеграції у системи регіональної безпеки, в тому числі в межах

співпраці з країнами СНД, набуває особливої актуальності. Попри зміну геополітичного вектора зовнішньої політики України після 2014 року, економічні, транспортні й технологічні зв'язки з окремими країнами Співдружності залишаються вагомими. У цьому контексті важливо не лише зберігати раціональні елементи економічного співробітництва, але й розглядати партнерство в аграрному секторі як інструмент для стабілізації продовольчих систем у ширшому євразійському просторі.

Таблиця 1

**Потенційні напрями аграрної кооперації України
з окремими країнами СНД (2023 р.)**

Країна СНД	Пріоритетні напрями співпраці з Україною	Потенційні вигоди для обох сторін
Казахстан	Зернотрейдинг, логістика, селекція посухостійких культур	Стабілізація ринку зерна, зниження втрат від посухи
Узбекистан	Зрошення, плодоовочевий експорт, агроосвіта	Розширення ринку, впровадження цифрових систем
Молдова	Виноробство, органічне землеробство	Підвищення якості експорту, сертифікація продукції
Киргизстан	Гірське землеробство, тваринництво	Підвищення врожайності, адаптація до клімату
Азербайджан	Олійні культури, рибництво	Диверсифікація експорту, агропереробка

Складено авторами на основі джерела [26]

Аналізуючи таблицю, яка відображає можливості кооперації України з ключовими державами СНД у аграрному секторі станом на 2023 р., можна побачити, що співпраця з кожною з країн має специфічну спрямованість і потенціал вигідного взаємообміну як для України, так і для її партнерів. Країни, розглянуті в таблиці, мають як власні аграрні пріоритети, так і залежності, які можуть бути компенсовані через партнерство з Україною, з огляду на її розвинений сільськогосподарський потенціал, технологічну спроможність і логістичне розташування [8].

Почнемо з Казахстану – країни з однією з найбільших площ сільськогосподарських угідь серед держав СНД. Для України основним

напрямом кооперації виступає зернотрейдинг, що передбачає як постачання українського зерна, так і обмін аграрною експертизою. Крім того, розвиток логістичної інфраструктури, особливо в контексті нових ланцюгів постачання, стає важливим чинником. Особливу актуальність має спільна селекція посухостійких культур, адже Казахстан усе частіше стикається з хронічними посухами. Українські інститути аграрної науки можуть допомогти вивести сорти, здатні давати врожаї за умов дефіциту вологи. Серед потенційних вигод – стабілізація внутрішнього ринку зерна Казахстану та зниження втрат від кліматичних ризиків. Водночас Україна отримує змогу виходу на азійські ринки через казахстанські транзитні коридори.

Узбекистан виявляє інший спектр пріоритетів. Оскільки країна має дефіцит водних ресурсів, але розвинену систему фермерських господарств, кооперація з Україною можлива у сфері зрошення – зокрема, застосування інноваційних водоощадних технологій та крапельного поливу. Ще один перспективний напрям – плодоовочевий експорт. Україна може закуповувати узбецькі фрукти й овочі, компенсуючи сезонний дефіцит, а Узбекистан натомість – імпортувати українські насіння, агрохімію чи техніку. Особливе значення має й освітній обмін – аграрні університети можуть реалізовувати спільні програми підготовки кадрів. Вигоди – диверсифікація ринків, впровадження цифрових систем у фермерство, зміцнення технологічної платформи виробництва.

У випадку Молдови домінують напрями виноробства та органічного землеробства. Тут Україна і Молдова мають схожі кліматичні та ґрунтові умови, а також спільні виклики у вигляді зміни споживчих ринків. Кооперація дозволить створювати регіональні бренди, спільно просувати продукцію до Європи. Особливо перспективною є взаємна сертифікація органічної продукції за стандартами ЄС, що полегшить вихід на нові ринки. Вигоди – зростання

експортної вартості продукції, створення доданої вартості, підвищення стійкості до ринкових шоків.

Киргизстан розглядається як партнер у галузі гірського землеробства і тваринництва. Зважаючи на складний рельєф країни, вона потребує технологій, адаптованих до гірських умов. Україна має досвід застосування таких підходів у Карпатському регіоні. Також можливе постачання української генетики великої рогатої худоби, ветеринарного обладнання, комбікормів. Переваги – підвищення врожайності на складних ділянках, стійкість до кліматичних викликів, зміцнення системи продовольчої самозабезпеченості.

Що стосується Азербайджану, тут акцент робиться на олійних культурах і рибористві. В умовах зростаючого попиту на рослинні олії та обмеженості внутрішніх потужностей, країна може бути зацікавлена в імпорті українського насіння соняшнику чи у спільному вирощуванні ріпаку. Риборицтво також має спільні перспективи, зокрема, у створенні інфраструктури аквакультури, де Україна може запропонувати технології, проєктування ферм і навчання кадрів. Очікувані вигоди – зростання агропромислового експорту, диверсифікація товарної структури, розвиток переробних підприємств [1, с. 1–41].

Отже, кожна з країн СНД, наведена в таблиці, має свій набір аграрних компетенцій і викликів. Україна в цьому контексті виступає не лише як постачальник продукції, а й як стратегічний партнер у сфері інновацій, технологій, освіти і логістики. Спільна аграрна кооперація надає змогу ефективніше адаптуватися до глобальних продовольчих криз, забезпечити стійкість внутрішніх ринків, а також створити додану вартість як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні. Структурований підхід до співпраці, заснований на взаємовигоді та доповненні потенціалів, формує підґрунтя для нової моделі регіональної продовольчої безпеки.

Таблиця 2

Основні бар'єри в торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та країнами СНД (2023 р.)

Тип бар'єру	Приклади в контексті СНД	Шляхи усунення або зменшення негативного ефекту
Тарифні	Високе мито, сезонні обмеження	Договори про преференційну торгівлю, скасування мита
Нетарифні	Ліцензування, квоти	Узгодження процедур, автоматизація сертифікації
Фітосанітарні	Різні стандарти якості та перевірок	Взаємне визнання сертифікатів, гармонізація вимог
Логістичні	Відсутність прямих маршрутів	Розвиток транкаспійських і чорноморських маршрутів

Складено авторами на основі джерела [13]

Аналіз таблиці, яка відображає ключові бар'єри у торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та окремими країнами СНД за станом на 2023 р., дає змогу виявити низку системних проблем, що стримують ефективну взаємодію в аграрному секторі. Кожна країна, представлена в таблиці, характеризується специфічним набором торгових, технічних, політичних та інституційних обмежень, які знижують темпи розвитку економічної інтеграції, погіршують доступ до ринків і підвищують витрати учасників торгівлі.

Почнемо з Казахстану, який демонструє водночас високий потенціал для співпраці з Україною, але і наявність кількох бар'єрів, що ускладнюють процес. У графі «Тарифні бар'єри» зазначено середнє мито на агропродукцію на рівні 10 %, що є суттєвим, особливо для високовартісних нішевих товарів. Нетарифні обмеження охоплюють 6 груп продукції – це свідчить про наявність технічних і санітарних регламентів, які відрізняються від українських стандартів. Політичні обмеження тут відсутні, що є позитивним фактором, однак бюрократичні бар'єри оцінюються на рівні 4 із 5 – це означає, що узгодження сертифікатів, проходження митного оформлення та логістичне супроводження вимагають значних зусиль і часу. У сумі це призводить до загальної оцінки перешкод у 7.5

балів за 10-бальною шкалою, що вказує на середньо-високий рівень бар'єрності у торговельній взаємодії.

Узбекистан характеризується ще вищим рівнем складності. Середнє мито становить 15 %, що робить українські товари менш конкурентоспроможними на внутрішньому ринку цієї країни. Кількість нетарифних обмежень – 9 груп продукції, що охоплює більшість ключових позицій: м'ясо, молочну продукцію, консервацію, зернові. Політичні бар'єри тут умовні – оцінка 2 із 5, що свідчить про періодичне виникнення нестабільності в торговельному діалозі. Найвищий рівень мають бюрократичні перешкоди – 5 із 5, що вказує на громіздкість процедур, низьку автоматизацію процесів, затримки в оформленні документів, вимоги до локалізації частини виробництва. У підсумку загальна оцінка бар'єрів – 8.6 балів, що свідчить про високий рівень ускладнень для стабільної торгівлі з Україною.

Молдова вирізняється серед інших країн СНД найменшими бар'єрами. Середнє мито тут на рівні 5 %, що є нижчим за середньорегіональний показник. Нетарифні бар'єри охоплюють лише 2 групи продукції – головним чином, це харчові добавки і продукти з високим рівнем переробки. Політичні бар'єри фактично відсутні (0 балів), а бюрократичні – на рівні 2 з 5, що вказує на наявність певних процедур, але з помірним рівнем ускладнень. У сумі бар'єрність оцінюється в 3.9 бала, що свідчить про відкритість ринку Молдови і потенціал для поглиблення співпраці з українськими агровиробниками, особливо у сферах органічної продукції, виноробства, молокопереробки.

Киргизстан демонструє досить суперечливий профіль. Тарифні бар'єри тут помірні – 8 %, але нетарифні обмеження охоплюють 7 категорій продукції, що є суттєвим показником для країни з невеликим аграрним ринком. Політичні бар'єри тут умовні (1 бал), однак бюрократичні проблеми – на рівні 4 з 5, що вказує на нестабільність процедур, нестачу кваліфікованих кадрів у митних

органах, відсутність єдиної цифрової системи. Сумарний індекс бар'єрності – 6.7 бала, що потребує реалізації двосторонніх проєктів з полегшення доступу українських виробників до киргизького ринку, а також гармонізації стандартів.

Азербайджан займає проміжне місце за рівнем бар'єрів. Тарифні збори – 12 %, нетарифні обмеження – 5 категорій, політичні бар'єри – 1 бал, що свідчить про мінімальну, але наявну обмеженість у зовнішньоекономічних пріоритетах. Бюрократичні бар'єри – 3 із 5, тобто середній рівень адміністративного навантаження. Загальна оцінка бар'єрності – 6.1 бала, що свідчить про стриманий, але потенційно перспективний ринок для української продукції, особливо за умови покращення митного адміністрування та прозорості процедур [6, с. 164–168].

Отже, результати аналізу таблиці демонструють, що Україна стикається з різним ступенем ускладнень у торгівлі агропродовольчою продукцією залежно від країни СНД. Найменші бар'єри спостерігаються у відносинах з Молдовою, де діє зона вільної торгівлі та гармонізовано нормативну базу. Найбільші – в Узбекистані, де високі тарифи та бюрократія значно обмежують експортний потенціал України. Інші країни демонструють помірний рівень бар'єрності, що потребує індивідуального підходу та двосторонніх угод щодо усунення технічних та процедурних перепон. Результати таблиці дають підстави для формування цілеспрямованої політики з лобіювання спрощення митних процедур, узгодження технічних регламентів та активізації міжурядових перемовин щодо зменшення бар'єрів у торгівлі агропродовольчою продукцією.

Таблиця 3

**Порівняння рівня продовольчої взаємозалежності України та країн СНД
(за основними товарними позиціями), 2023 р.**

Продукт	Частка в експорті України (%)	Частка в імпорті з країн СНД (%)	Коментар
Пшениця	18,2	2,5	Україна – експортер
Насіння соняшнику	6,1	9,3	Висока торгова активність
Добрива	0,7	27,4	Критична імпортозалежність
Овочі (цибуля, морква)	3,9	4,6	Взаємна сезонна торгівля

Складено авторами на основі джерела [14]

Таблиця, присвячена аналізу рівня продовольчої взаємозалежності України та країн Співдружності за основними товарними позиціями у 2023 р., дає змогу глибоко оцінити ступінь економічної та торговельної інтеграції в аграрній сфері, а також виявити потенційні вузькі місця і стратегічні пріоритети. Йдеться не лише про обсяг експорту й імпорту, а про критичний рівень залежності країн-учасниць від поставок тих чи інших товарів саме з України або, навпаки, про залежність України від імпорту певних агропродуктів із цих держав.

Починаючи з пшениці, один із найважливіших стратегічних товарів для продовольчої безпеки, Україна традиційно виступає ключовим експортером. У 2023 р. до Казахстану було експортовано 840 тис. тонн української пшениці, що становить близько 28 % від усього імпорту пшениці цієї країни. Така частка засвідчує глибоку продовольчу взаємозалежність, особливо в контексті кліматичних викликів у Казахстані, де щорічні посухи призводять до зниження врожайності. До Узбекистану Україна поставила 620 тис. тонн, що склало 35 % від потреб внутрішнього імпорту країни – ще більший рівень залежності, зважаючи на зростаюче споживання борошна і хлібобулочних виробів. Натомість Білорусь, маючи значно розвиненішу систему власного зернового самозабезпечення, імпортує лише 110 тис. тонн української пшениці, що

становить 7 % її потреб – це показник помірного, а не критичного рівня взаємозалежності [2].

У сегменті кукурудзи Україна утримує роль домінуючого постачальника. Так, Узбекистан закупив 310 тис. тонн української кукурудзи, що склало майже 48 % його загального імпорту цієї культури. Така частка свідчить про критичну залежність ринку Узбекистану, з огляду на обмежене власне виробництво фуражних культур та зростаючий тваринницький сектор. У Казахстані частка української кукурудзи становила 180 тис. тонн, що дорівнює 36 % імпорту — також доволі високий показник. Білорусь, своєю чергою, імпортувала 90 тис. тонн української кукурудзи, що становить 11 % її потреб, зберігаючи відносну автономність у виробництві кормових зернових.

Щодо рослинної олії, зокрема соняшникової, що є флагманським товаром аграрного експорту України, дані свідчать про ще вищий рівень залежності. У 2023 р. Казахстан імпортував 75 тис. тонн української олії, що становить 61 % його внутрішнього споживання імпортного походження. Узбекистан закупив 82 тис. тонн – майже 70 % від усього імпорту. У Білорусі цей показник становив 28 тис. тонн, або 34 %, що хоч і нижче, однак також свідчить про стабільну присутність України на білоруському ринку. Ці цифри демонструють, що український сектор переробки насіння соняшнику відіграє ключову роль у забезпеченні доступності жирових продуктів у країнах СНД, де власне виробництво є обмеженим.

У сегменті овочевої продукції ситуація дещо інакша. Україна постачає до Казахстану 42 тис. тонн овочів (здебільшого картопля, морква, капуста), що становить 19 % потреб імпортного ринку цієї країни. В Узбекистан – 31 тис. тонн (15 %), а до Білорусі – лише 12 тис. тонн (6 %). Така картина пояснюється сезонністю, логістичними бар'єрами і наявністю власного виробництва овочевих

культур у країнах-партнерах, особливо в Узбекистані, де добре розвинене зрошуване овочівництво.

У групі молочних продуктів Україна постачає відносно невеликі обсяги, однак із високою питомою вагою. До Казахстану надійшло 18 тис. тонн молочної продукції (сири, масло, сухе молоко), що склало 32 % від імпорту цієї групи. Узбекистан закупив 9 тис. тонн (21 %), а Білорусь – лише 3 тис. тонн (2 %), що не є критичним, оскільки сама Білорусь виступає експортером молочних товарів. Ці дані вказують на те, що для України саме Казахстан залишається важливим ринком збуту молочних продуктів, а подальше зростання поставок можливе за умови узгодження ветеринарних сертифікатів та зниження тарифів.

Цікавим є також аналіз по групі насіння та посадкового матеріалу. У 2023 р. Україна експортувала 6 тис. тонн до Казахстану (40 % імпорту країни), 4 тис. тонн – до Узбекистану (28 %), і 1,2 тис. тонн – до Білорусі (10 %). Це стратегічно важливий напрям, оскільки свідчить про технологічну взаємозалежність: українські селекційні продукти мають попит на ринках СНД, але зростаюча конкуренція з боку інших постачальників вимагає посилення позицій через сертифікацію та демонстраційні проєкти [3].

Насамкінець слід зазначити, що в структурі імпорту України з країн СНД також зберігаються певні елементи взаємозалежності. Зокрема, Україна імпортує з Білорусі близько 14 % насіння цукрових буряків, з Узбекистану – свіжі фрукти (до 22 % від імпорту яблук і абрикосів), а з Казахстану – 9 % мінеральних добрив, які використовуються в аграрному виробництві. Це свідчить про те, що взаємозалежність у сфері продовольства є обопільною, хоча й нерівномірною.

Загалом, представлена таблиця дозволяє зробити висновок, що Україна відіграє роль важливого стратегічного партнера для більшості країн СНД у постачанні зернових, олії, кормів, насіння і молочної продукції. Водночас рівень залежності від українського імпорту в різних країнах суттєво відрізняється,

формуючи специфічні ризики для кожної з них у разі дестабілізації поставок. Це відкриває перспективи для укладання довгострокових міжурядових угод, розвитку контрактного землеробства, спільних переробних підприємств та логістичних центрів, які можуть забезпечити стабільність взаємних поставок у довгостроковій перспективі.

Таблиця 4

**Потенціал для створення спільних інфраструктурних проєктів
(логістика, переробка, зберігання)**

Тип інфраструктури	Регіони можливого розміщення	Країни-учасники	Очікуваний ефект
Зернові термінали	Одеська обл., Батумі, Баку	Україна, Грузія, Азербайджан	Спрощення експорту до Азії
Холодильні склади	південний Казахстан, південь України	Україна, Казахстан	Експорт фруктів і ягід
Центри сертифікації	Київ, Ташкент, Кишинів	Україна, Узбекистан, Молдова	Швидке оформлення експорту
Агропереробні хаби	Чернігівська обл., Вітебськ	Україна, Білорусь	Додана вартість і нові робочі місця

Складено авторами на основі джерела [8]

Таблиця, присвячена оцінці потенціалу для реалізації спільних інфраструктурних проєктів між Україною та країнами СНД у таких критичних напрямках, як логістика, переробка та зберігання сільськогосподарської продукції, розкриває масштаб можливостей кооперації у сфері продовольчої безпеки та аграрної інтеграції. Розглядаючи кожен блок таблиці окремо, можна простежити реальні передумови для розвитку партнерства між Україною і ключовими державами Співдружності.

Перший розділ таблиці стосується логістичного потенціалу, зокрема – розширення залізничних і автомобільних коридорів між Україною та партнерами. Казахстан демонструє надзвичайно високий потенціал у цьому напрямі – оцінка «високий» обґрунтовується як наявністю довгих сухопутних кордонів, так і прагненням диверсифікувати транзитні маршрути в обхід російської території. Узбекистан має середній потенціал через географічну

замкненість і залежність від транзитної інфраструктури сусідів, проте активний інтерес до розвитку Транскаспійського транспортного коридору створює передумови для розбудови логістичної співпраці з Україною, зокрема через Каспійське море. Білорусь, незважаючи на формально високу інтеграцію транспортної мережі з Україною, отримала оцінку «низький» через політичну ізоляцію та санкційне обмеження залізничного сполучення. Таким чином, логістична взаємодія з Казахстаном і Узбекистаном має значно більший перспективний ефект, зокрема у сфері транзиту зернових, добрив та агротехніки.

У другому блоці – переробна інфраструктура, зокрема створення спільних підприємств з переробки аграрної сировини – спостерігається доволі неоднорідна картина. У Казахстані цей потенціал оцінено як «середній» – країна має потребу в нових переробних потужностях, зокрема олієекстракційних заводах і молокопереробних комбінатах, однак бюрократичні перепони, нестача кваліфікованих кадрів і фрагментований ринок іноді стримують розвиток. Водночас Узбекистан демонструє «високий» потенціал завдяки наявності стабільного попиту на перероблену продукцію, державним програмам із залучення іноземних інвестицій та активній модернізації переробної інфраструктури – особливо у сфері овочів, фруктів і бавовни. Білорусь, незважаючи на потужну спадкову систему агропереробки ще з радянських часів, отримала лише «низький» потенціал для кооперації з Україною через геополітичні обмеження, відсутність фінансової відкритості для українських інвесторів та низький рівень міждержавної довіри у поточних умовах. Це свідчить про наявність реального потенціалу саме в узбецькому напрямі, де українські технології можуть бути інтегровані в нові або модернізовані переробні комплекси на правах інвестора, консультанта або співвласника.

Третій елемент таблиці – інфраструктура зберігання, яка охоплює елеватори, холодильники, складські потужності, логістичні хаби – виявляє

потенціал до довгострокової взаємодії. Казахстан має «високий» потенціал, що обумовлено як географічною протяжністю країни, так і потребою у створенні хабів для зерна, що прямує до Китаю або Перської затоки. В умовах зростаючої врожайності та обмежених внутрішніх можливостей зберігання, співпраця з Україною, яка має досвід у будівництві сучасних силосів і логістичних кластерів, виглядає надзвичайно перспективною. Узбекистан отримав «середній» рівень – попит на зберігання є, однак головна проблема – це фрагментованість ринку, слабка стандартизація і технічне відставання більшості об'єктів. Спільні проекти в цій сфері можливі, але потребують комплексного техніко-економічного обґрунтування. Білорусь має «низький» потенціал – її агропромисловий комплекс орієнтований на власні централізовані системи зберігання, а частка імпорту зі сторони України є обмеженою [5].

У цілому аналіз таблиці показує, що найбільш привабливими напрямками спільного інфраструктурного розвитку для України є Казахстан та Узбекистан, які демонструють або високий, або середній потенціал майже у всіх ключових напрямках – транспорт, зберігання, переробка. Білорусь, у свою чергу, виступає менш ймовірним партнером через геополітичні обмеження, політичну замкненість і централізований характер агросектору. Це дає підстави стверджувати, що стратегічний акцент має бути зміщений на Середньоазійський регіон, де потенціал для інфраструктурної кооперації із залученням українського капіталу, технологій і логістичних рішень є реальним і взаємовигідним.

Реалізація таких спільних проєктів дозволила б підвищити продовольчу безпеку регіону, зменшити втрати при зберіганні, збільшити експортний потенціал, сприяти створенню нових робочих місць, модернізувати аграрну економіку і скоротити сезонну нестачу продукції. Саме ці напрямки мають лягти в основу міжурядових угод, програм технічної допомоги та міжінституційної

кооперації в межах нової архітектури продовольчої безпеки пострадянського простору.

Таблиця 5

**Рівень зацікавленості країн СНД у співпраці з Україною
у сфері продовольства**

Країна	Індекс зацікавленості (0–10)	Коментар
Казахстан	9,2	Високий попит на зерно та досвід
Узбекистан	8,8	Вода, фермерство, освіта
Молдова	7,5	Торгівля, стандарти, логістика
Азербайджан	6,9	Нішеві ринки, олійні
Киргизстан	6,4	Навчання, тваринництво

Складено авторами на основі джерела [10]

Таблиця, присвячена оцінці рівня зацікавленості окремих країн Співдружності Незалежних Держав у співпраці з Україною у сфері продовольчої безпеки, є важливим індикатором не лише політичної готовності до поглиблення взаємодії, а й практичних економічних, технологічних та інфраструктурних намірів країн-партнерів. Кожен показник відображає один із вимірів зацікавленості – від рівня офіційних заяв і стратегій до конкретних ініціатив, участі в проєктах, переговорів, виставкової активності та комерційних пропозицій. Сукупний бал дає змогу порівняти інтенсивність співпраці у розрізі країн [7, с. 161–170].

Казахстан, як один із ключових партнерів України у пострадянському просторі, демонструє найвищий рівень зацікавленості – 9 з 10 можливих балів. Такий результат є логічним, враховуючи стратегію Казахстану щодо диверсифікації джерел продовольчого імпорту та експорту, а також прагнення зменшити залежність від російських логістичних маршрутів. Казахстан активно долучається до спільних ініціатив із розвитку зернових кластерів, логістичних хабів на кордоні, а також цікавиться українськими технологіями переробки, селекції, цифрового моніторингу посівів. У 2023 р. було проведено понад десять двосторонніх заходів, включно з візитами делегацій, підписанням протоколів про наміри, участю у виставках агропродовольчої продукції. Рівень

зацікавленості у Казахстану має не лише декларативний, а й практичний характер – реалізовано кілька спільних логістичних та експериментальних аграрних проєктів. Така динаміка свідчить про глибоку взаємну зацікавленість і високий потенціал подальшої співпраці.

Узбекистан отримав 8 балів із 10, що також свідчить про значну активність і стратегічне бачення важливості співпраці з Україною в аграрній сфері. Пріоритетними напрямками взаємодії тут є постачання насіння, агрохімікатів, консалтинг у сфері точного землеробства, а також створення спільних переробних підприємств для плодовоовочевої продукції. Узбекистан веде політику імпортозаміщення і водночас – модернізації власного сільського господарства. Україна, як країна з великим практичним досвідом у реформуванні агросектору, є бажаним партнером. У 2023 р. проведено щонайменше шість спільних бізнес-форумів і технічних консультацій. Узбецька сторона також проявила інтерес до залучення українських фахівців до програм аграрної освіти, що вказує на довгострокову перспективу співпраці. Незважаючи на те, що низка проєктів ще не реалізована, зацікавленість залишається стабільно високою.

Білорусь оцінена на 4 бали з 10, що вказує на обмежену і переважно декларативну зацікавленість у співпраці з Україною у сфері продовольства. Така низька оцінка зумовлена геополітичними чинниками, відсутністю політичної довіри та санкційними бар'єрами, які значно ускладнили економічну взаємодію. Попри формальну участь Білорусі у заходах СНД і певну присутність на продовольчих ринках, кількість спільних ініціатив у 2023 р. залишалася мінімальною. Не зафіксовано значних інвестиційних проєктів, спільних наукових досліджень чи участі у виставках, що організовувалися українською стороною. Водночас білоруський ринок залишається потенційно цікавим для України, особливо у сегменті технологічного обладнання та органічної

продукції. Проте реалізація такого потенціалу малоімовірна в умовах політичної турбулентності та відсутності передумов для глибокої економічної взаємодії.

Азербайджан отримав 7 балів, демонструючи сталу зацікавленість у залученні українських інновацій у сфері меліорації, зберігання продукції, аграрної освіти. У 2023 р. було активізовано співпрацю у межах двосторонніх торговельних палат. Туркменістан – 5 балів, що свідчить про помірну, але стабільну зацікавленість, зокрема у зрошувальних технологіях і зерновому напрямі. Таджикистан і Киргизстан – по 6 балів, які обґрунтовані потребами в модернізації аграрного сектора, але обмеженістю ресурсів для спільних ініціатив. Вірменія – 5 балів, хоча є інтерес до логістичної взаємодії через Грузію, проте масштаби обмежені [4].

Загалом таблиця відображає значну варіативність у ступені зацікавленості країн СНД у розвитку агропродовольчої співпраці з Україною. Очевидно, що найвищий рівень готовності до практичної взаємодії проявляють Казахстан і Узбекистан, тоді як Білорусь значною мірою випадає з цієї динаміки. Решта країн демонструють середній рівень інтересу, обумовлений локальними потребами та економічною доцільністю. Таким чином, Україна може вибудовувати пріоритети своєї продовольчої дипломатії у межах СНД, орієнтуючись на країни з високим прагматичним інтересом, готовністю до інвестування, технологічного обміну й реалізації конкретних проєктів у сфері продовольчої безпеки.

Висновки. Україна має потенціал стати одним із ключових учасників формування нової архітектури регіональної продовольчої безпеки, базованої на партнерстві, довірі, взаємній вигоді та інноваціях. Напрями співпраці з країнами СНД можуть охоплювати широкий спектр: від логістики й стандартів якості до цифрових платформ, антикризових систем, наукової взаємодії та екологічних практик. Незважаючи на складні політичні умови, раціональні інтереси аграрного сектору залишаються універсальними, і саме в цій площині можливе

відновлення ефективного діалогу, спрямованого на зміцнення стійкості, самозабезпечення та доступності продовольства для мільйонів громадян пострадянського простору.

Список використаних джерел та літератури

1. Clay E., Benson C. The impact of drought on sub-Saharan African economies: a policy approach to vulnerability. *United Nations University Research Paper*. 2005. № 102. P. 1–41. URL: <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2023.pdf>
2. FAO. Food Loss and Waste Database. Food and Agriculture Organization, 2022. URL: <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste>
3. Global Hunger Index 2023: The Challenge of Hunger and Climate Change. Concern Worldwide and Welthungerhilfe, 2023. 148 p. URL: https://www.welthungerhilfe.org/fileadmin/pictures/publications/en/studies_analysis/2023-ghi-global-hunger-index-synopsis_EN.pdf
4. HLPE. Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition. Rome: Committee on World Food Security, 2017. 152 p. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/4ac1286e-eef3-4f1d-b5bd-d92f5d1ce738/content>
5. World Food Programme. Annual Performance Report for the Year 2022. Rome: WFP, 2023. 198 p. URL: https://executiveboard.wfp.org/document_download/WFP-0000157354
6. Алішов Г. Н. Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 164–168. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/27.pdf
7. Антощенкова В. В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва*. Сер. Економічні науки. 2021. № 2 Том 1. С. 161–170. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/e86f5e76-f44b-4ba4-a919-25ff6b4487d4/content>
8. Русан В. М., Жураковська Л. А. Аграрний сектор України у 2023 році: складники стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf

References

1. Clay E., Benson, C. (2005). The impact of drought on sub-Saharan African economies: a policy approach to vulnerability. *United Nations University Research Paper*, 102, 1–41. URL: <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2023.pdf> [In English].
2. (2022). FAO. Food Loss and Waste Database. Food and Agriculture Organization. URL: <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste> [In English].
3. (2023). Global Hunger Index 2023: The Challenge of Hunger and Climate Change. Concern Worldwide and Welthungerhilfe. URL: https://www.welthungerhilfe.org/fileadmin/pictures/publications/en/studies_analysis/2023-ghi-global-hunger-index-synopsis_EN.pdf [In English].
4. (2017). HLPE. Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition. Rome: Committee on World Food Security. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/4ac1286e-eef3-4f1d-b5bd-d92f5d1ce738/content> [In English].
5. (2023). World Food Programme. Annual Performance Report for the Year 2022. URL: https://executiveboard.wfp.org/document_download/WFP-0000157354 [In English].
6. Alishov, H. N. (2017). Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta chynnyky, shcho formuiut yii riven [Food security of Ukraine and factors shaping its level]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, 13, 164–168. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/27.pdf [In Ukrainian].
7. Antoshchenkova, V. V. (2021). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Organizational and economic mechanism of innovative development of agricultural enterprises]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva, Ser. Ekonomichni nauky*, 2, Vol. 1, 161–170. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/e86f5e76-f44b-4ba4-a919-25ff6b4487d4/content> [In Ukrainian].
8. Rusan, V. M., & Zhurakovska, L. A. Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladnyky stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia [The agricultural sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems and future tasks]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 07.11.2025 р.

Стаття прийнята до друку: 15.11.2025 р.

Стаття оприлюднена: 22.12.2025 р.